

„Šilalės krašto dainos. „AUGIN MUNI MAŽĄ“

Šilalės rajono kultūros centro folkloro kolektyvo „Veringa“ ir Vilniaus folkloro kolektyvo „Visi“ kraitėje – 2022 m. pabaigoje gražiai išleista knyga „Šilalės krašto dainos. Augin muni mažą“. Leidinio įžangoje etnomuzikologė, pedagogė, tradicinių lietuvių dainų atlikėja, Lietuvos muzikos ir teatro akademijos Etnomuzikologijos katedros vedėja, profesore, hab. m. dr. Daiva Račiūnaitė-Vyčinienė rašo, kad ši knyga – tai pirmasis šilališkių dainų rinkinys, nors su šio krašto liaudies dainomis ir iki šiol buvo galimybė susipažinti kai kuriuose kituose leidiniuose – bendruose dainų rinkiniuose, Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto leidžiamuose Lietuvių liaudies dainyno tomuose, kt. Šiame krašte užrašytų dainų rankraštinį rinkinį saugoma Lietuvos archyvuose.

Autorė pažymi, kad „Šis pirmasis solidus dainų rinkinys – tai folkloro ansamblio „Visi“ (vad. Evaldas Vyčinas) duoklė Šilalės kraštui ir padėka jo žmonėms, iš kurių šios dainos kitados buvo užrašytos. [...] Daugelis šilališkių dainų yra tapusios svarbia „Visi“ repertuaro dalimi. [...]

Rengiant šį šilališkių dainų rinkinį, buvo nutarta apsiriboti tik ansamblio „Visi“ surinkta medžiaga (iki šiol paskelbta tik labai menka jos dalis), nesinaudojant Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto, Lietuvos muzikos ir teatro akademijos ar kituose archyvuose sukaupia tautosaka.“

Rinkinyje pateikta 120 dainų. Pasak straipsnio autorės, rengiant leidinį siekta „atspindėti kuo įvairesnius Šilalės krašte gyvavusius dainų žanrus: darbo, jaunimo, meilės, vestuvių, krikštynų, šeimos, vaikų, karinės-istorinės, socialinio protesto, humoristinės, moralistinės ir kitas dainas.“ Knygoje jos atitinkamai pagal šią tematiką eilės tvarka ir pateiktos. D. Račiūnaitė-Vyčinienė rašo, kad „Ypatingo dėmesio vertos į rinkinį patekusios darbo dainos, kurių Žemaitijoje apskritai išlikę palyginti nedaug. Šilalės dainų rinkinyje susidaro nemenkas darbo dainų pluoštas: tai arimo, šienapjūtės, rugiapjūtės, linaraučio, malimo, medžioklės ir naktigonės dainos.“

Žemaitiškas žodynėlis

Knygos gale yra pateiktas ir trumpas šilališkių dainose pasitaikančių retai kur kitur Lietuvoje sutinkamų žemaitiškų

Knygos „Šilalės krašto dainos. Augin muni mažą“ viršelis. Ant viršelio – Editos ir Dariaus Navardauskų etnografinės sodybos „Gīvenėms“ fragmentas. Nuotrauka – iš šios sodybos šeimininkų asmeninio archyvo

žodžių žodynėlis. Kai kurių jame paskelbtų žodžių reikšmės dažnas žemaitis, ypač jaunas, šiandien jau nežino, tad dalį jų atrinkome ir pateikiame:

Antis – marškinių dalis iš abiejų krūtinės perskėlimo pusių.

Atrubės – sėlenos.

Brangvynas – degtinė.

Čestavoti – vaišinti.

Gruntavoti – matuoti gilumą (vandenyje), siekti dugną.

Kanteliai – kampeliai.

Karmazinas – raudonas gelumbinis audeklas.

Kaštavoti – ragauti.

Kiverėlis – kariška kepurė.

Klapatas – rūpestis, bėda, vargas.

Kloniotis – lenktis reiškiant pagarbą ar nusižeminimą.

Kuska – skara.

Macnus – stiprus.

(Nukelta į 24 p.)

Liekarstai – vaistai.
 Liktorius – žibintas, žvakė.
 Linginė, lingelė – lopšys.
 Maskolius – caro kariuomenės
 kareivis.

Melnyčia – malūnas.
 Mendelis – apvaliai sustatyti
 rugių pėdai.

Morai – pastovas karstui pa-
 dėti ir nešti.

Muštravoti – raginti, įsakinė-
 ti, gainioti.

Neratavoti – negelbėti.

Netropyti – nepadaryti ko
 nors gerai, tinkamai, norimai,
 laiku.

Nutrotyti – netekti prarasti.

Pakiršti – supykti.

Patieka – paguoda, džiaugsmas.

Pavelyti – leisti.

Pažyčioti – paskolinti.

Plėša – plona, liauna skalelė
 krepšiams, sietams dirbti, vy-
 žoms pinti.

Pričyna – priežastis.

Prosavoti – išlyginti.

Putelis – putinas.

Savalni, savavalni – pasilei-
 dusi, ištvirkusi.

Sklenyčia – stiklinė.

Smaigas – nusmailintu galu
 pagalys ar geležis durti, per-
 smeigti, iešmas.

Smūtna – liūdna, nusiminusi

Stabavotis – garbinti (nuo
staba, stabas – kas nors labai
 aukštinamas, dievinamas, aklai
 garbinamas).

Svietas – pasaulis.

Šandyti – koneveikti, barti,
 plūsti, dergti, pravardžiuoti.

Šėnavoti – mylėti, gerbti.

Šlajos – rogės miškui, mal-
 koms vežti.

Šumnas – smarkus, šaunus,
 gražus.

Aisu į kalną

Aisu į kalną
 Rugelių pakirsti,
 Vuo muna mergeli
 Ais pu munim rišti.

Nerikdyk mergeles
 Graudžiuom ašareliem.

– Nepjauk, berneli,
 Plačiuom pradalgeliem,

Aš tãp neverkiau
 Nie maža būdama,
 Kãp aš dabar verku,
 Rugelius rišdama.

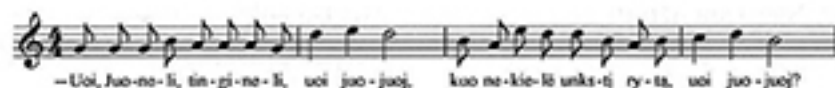
Un kalna dvarelis

Unt kalna dvarelis,
 Vuo pakalnie suodnelis,
 : Tin vaikščiuoji Vuona,
 Viliuoji sau Juon(a):

Ein mergelės iš bažnyčės
 Kap žuveles par Virvyči.
 : Vuo aš sirateli
 Lingūju liel(i):

Uoi, Juoneli, tingineli

–Uoi, Joneli, tingineli,
 Uoi juojuoj,
 Kuo nekielė unkstį rytą,
 Uoi juojuoj?

Žiūru, žiūru par laukelį,
 Uoi juojuoj,
 Atneš Vuona pusrytelį,
 Uoi juojuoj.

Unksti rytą atsikielis,
 Uoi juojuoj,
 Švysų dalgį pasijiemis,
 Uoi juojuoj.

– Gana, Juonā, dalgį traukti
 Uoi juojuoj,
 Einam vedu pusryčiauti,
 Uoi juojuoj.

Aš nuejau į laukelį,
 Uoi juojuoj,
 Įsivariau pradalgelį,
 Uoi juojuoj.

Gana, Juonā, barkščius sriebti,
 Uoi juojuoj,
 Reik skubieti šyną griebti,
 Uoi juojuoj.

Praded gaidelė gyduoti

Praded gaidelė gydoti,
Dvariškė vaikščiuoti,
: Kelk, jauns berneli,
Niera laika myguoti.:

Stuov žirgelis pabalnuotas,
Kamaneliem pažabuotas
: Pri rūtų darželi,
Pri naujuoji žiuogrelė.:

Juojau juojau par eglynus,
Par rauduonus žemūgynus,
: Pamačiau mergeli
Lunkuo šyną griebunt.:

Puo margūju šnierelkeliu
Ir su rūtų vainikeliu
: Paduori mergeli,
Linkst i muna širdeli.

Siunčiu tarną par lunkelį,
Kad ateitų merguželi,
: Kad ateitų merguželi,
Kad išdūtų mun runkeli:

– Nie aš eisiu par lunkeli,
Nie aš dūsu tau runkelis,
: Juok šalin, berneli,
Aš ne tava paneli.:

Iškrita vuoras

Iškrita vuoras
Iš unžūleli,
Uo jaja,
Nusisuka sprundelį.

Atlieki meška,
Didi daktarka,
Uo jaja,
Gydyt' vuora sprundelį.

Siunsčiau purmanką
Į Ryguos miestą,
Uo jaja,
Kad parvežtų liekarstų.

Parvežė drignių,
Karčių čemerį,

Uo jaja,
Ir arielkas butelką.

Vuo ta museli,
Čertų puseli,
Uo jaja,
Ir išgieri arielką.

Pagyk, vuoreli,
Pavasarelį,
Uo jaja,
Iškark vėsas museles.

Kuoks tin zirzimas,
Kuoks tin birbimas,
Uo jaja,
Pakol vyna pakuoriau.

Strielba – šautuvas.

Trotyti – prarasti, netekti.

Ulyčia – senovinio kaimo ke-
lias, gatvė.

Urbauti, urbuoti – burkuoti,
ulbuoti.

Užaušuoti – praušti, prašvisti.

Užčesavoti – pavaišinti, pa-
mylėti.

Vaksavoti – nublizgionti batų
tepalu.

Vandrauninkas – keliaunin-
kas, keliautojas.

Vargamistra – vargonininkas.

Velyti – mieliau, labiau norė-
ti, teikti pirmumą.

Viečnestis – amžinybė.

Žertas – pokštas, juokas.

Žiponas – švarkas.

Kaip užrašytos dainos

Leidinyje išspausdintas kal-
bininko, knygoje išspausdintų
dainų tekstų redaktoriaus Jono
Bukančio, kilusio iš „dūnininkų
krašto“ (Kelmės rajono Kupšelių
kaimo) straipsnis „Apie dainų
tekstų rašybą“. Jame autorius pa-
žymi, kad Šilalės rajone, kuriam
priklauso Šilalės, Kvėdarnos,
Laukuvos, Kaltinėnų, Pajūrio
apylinkės, kalbama pietų žemai-
čių varniškių patarme. Jie nuo
kitų žemaičių skiriasi tuo, kad
vietoje bendrinės kalbos **ie**, **uo** turi
ilguosius balsius **ī**, **ū**, pvz.: **dūd**
(duoda), **švīt** (šviečia), **vīns jūks**
(vienas juokas).

Toliau J. Bukantis pažymi,
kad „*Pietų žemaičiai varniškiai
nuo kaimyninių pietų žemai-
čių raseiniškių skiriasi bendrinės
kalbos dvigarsių **an**, **am**, **en**, **em**
vartojimu – raseiniškiai **taria ran-
ka, kamps, šventi, lempa**, o var-
niškiai – **runka, kumps, švinti**,*

(Nukelta į 26 p.)

limpa (ranka, kampas, šventė, lempa). Šių dvigarsių tarimas ne tik visame varniškių plote, bet ir Šilalės šnekoje nėra vienodas. Šiaurės vakarinėje šnektos dalyje pirmieji dvigarsių nariai yra atviresni (ronka, komps, švėnti, lėmpa), pietrytinėje dalyje – siauresni (runka, kumps, švinti).

Vietoj bendrinės kalbos ė, o tariami ie, uo; piests (pėsčias), nuor (nori).

Dainose tarmės ypatybės išlaikomos gana nevienodai: senesni dainininkai jas vartoja beveik visada, jaunesni gana dažnai jau taria bendrinės kalbos garsus. Kita vertus, kartais dainos būna išmuktos iš radijo ir televizijos, tad jose natūraliai išlieka bendrinės kalbos elementai. Kartais tie elementai išlieka ir siekiant išlaikyti būtiną skiemenų skaičių (nesutrumpinant galūnių). Kai kada dainų užrašytojai ar šifruotojai buvo kitos tarmės atstovai ir nesugebėjo tiksliai užrašyti tarmės garsų. Todėl šifruojant dainų tekstus stengiasi garsus užrašyti taip, kaip juos tartų pietų žemaičiai varniškiai – Šilalės krašto žmonės.

Paskutiniosios pastabos dėl žiniasklaidos priemonių įtakos, klaidų, kurias padaro dainų užrašinėtojai arba šifruotojai, gerai nemokantys vienos ar kitos žemaičių patarmės, yra aktualios ir kitoms dainoms, išspausdintoms daugelyje jau išleistų žemaičių krašto tradicinių dainų rinkinių.

Knygoje „Šilalės krašto dainos. „Augin muni mažą“ tik iš dalies laikomasi žemaitiško rašto taisyklių, patarimų, kurios paskelbtos kalbininkų Alekso Girdenio ir Juozo Pabrėžos darbuose.

Un lauka lytus

Un lauka lytus,
Un leda slidu,
Kluoniuojuos našlelis
Panelė žemā.

– Nie tu kluoniukis,
Nie urbavuokis,
Aš nebūsu tava,
Nie stabavuokis.

Un lauka lytus,
Un leda slidu,
Kluoniuojuos bernelis
Panelė žemā.

– Nie tu kluoniukis,
Nie urbavuokis,
Aš jau būsu tava,
Nie stabavuokis.

Dievas sutvieri gaidelį

Dievas sutvieri gaidelį,
Davi jam gražų balselį,
Uo tas čiūdnas gaidys,
Turi vištų pulką,
Dar jis eina pas kitas,
Tāp, kad plunksnas dulka.

Dievas sutvieri višteli,
Davi jai graži skiauteli,
Uo ta čiūdna višta,
Sava nepaguodžia,
Uo kaimynų gaidelį
Par tuorą užuodžia.

Pasišieriau sau žirgelį

Pasišieriau sau žirgelį,
Pakaustysu jūdbierelį,
: Juosu pas mergelį,
Baltą lelijel(i):

Kai nujuosu pri dvareli,
Apsistuosu pri vartelių,
: Pri nauji žiuogrelį,
Pri rūtų daržel(i):

Ir išeji muotinelį,
Klausinieji jūdbierelį:

: – Kuo žvengi, žirgeli,
Bieras jūdbierel(i):

Ar tu nuori avižų,
Ar baltųjų duobilų,
: Ar žali šiekeli,
Čysta vundinel(i):

Tik aš nuoru tuos mergeles,
Tuos baluosos lelijeles,
: Berneliū mergelį –
Širdys pateikel(is):

Vuo kame tu buvā

- Vuo kame tu buvā,
Vuoželi muna?	- Vuo kun tu tin gierē,
Vuoželi muna?
- Melnyčiuo, melnyčiuo,
Puonali muna.	- Pamazgas, paplavas,
Puonali muna.
- Vuo kun tu tin dirbā,
Vuoželi muna?	- Vuo kur tu guliejē,
Vuoželi muna?
- Maliau grūdau,
Puonali muna.	- Daržinie, unt virkščių,
Puonali muna.
- Vuo kun tu malē,
Vuoželi muna?	- Ar tu tin nebliuovē,
Vuoželi muna?
- Kvyčius, rugius,
Puonali muna.	- Bliuoviau, bliuoviau,
Puonali muna.
- Vuo kun tu tin jiedē,
Vuoželi muna?	- Vuo kāp tu tin bliuovē,
Vuoželi muna?
- Atliekas, atrubes,
Puonali muna.	- Me-eee, me-eee,
Puonali muna.

Kuol' aš jaunas, nežanuotas

Kol' aš jaunas, nežanuotas,
Mun žirgelis pabalnuotas,
: Ramtdrylia uolia lia.:	Apkabinis pabučiūsu,
: Ramtdrylia uolia lia.:
Skirsu pači vidutini,
Kad būt gera gaspadini,
: Ramtdrylia uolia lia.:	- Vuo, berneli, jimk muni,
Tu geresnes nerasi,
Jimk muni, jimk muni,
Tu geresnes nerasi!
Lig pusryčių pamigdysu,
Puo pusryčių pažadinsu,
: Ramtdrylia uolia lia.:	Mun batelē vaksavuoti,
Sijuonelē pruosavuoti,
Jimk muni, jimk muni,
Tu geresnes nerasi!
Vundens bliūdą pastatysu,
Muila svarą paguldysu,
: Ramtdrylia uolia lia.:	Turu gražų žipuoną,
Šilkų kuskuom geltuoną,
Jimk muni, jimk muni,
Tu geresnes nerasi!
Abrūsėlį jai padūsu,	

Taip pasielgta todėl, kad tiems, kas skaitys dainų tekstus ir mokysis jų, geriau būtų suprantamas jų turinys, būtų aišku, kur dedamas kirtis, kur ilgoji ar trumpoji balsė.

Knygos išangoje etnomuzikologė D. Račiūnaitė-Vyčinienė pažymi, kad „*Transkribuojant dainų melodijas, pagalvota apie plačiąją skaitytojų auditoriją. Todėl pasirinktas supaprastintas transkripcijų variantas, atsisakant daugelyje posmų pasitaikančių smulkių melodijos variantų ir specialiuose etnomuzikologiniuose leidiniuose gausiai naudojamų papildomų ženklų, atspindinčių melodijos intonavimo ir ritminio piešimo subtilybes. Tiesa, kai kuriose melodijose naudojami papildomi ženklai. [...]*“.

Knygoje paskelbtas melodijas redagavo D. Račiūnaitė-Vyčinienė. Natografė (natų rašymo specialistė) – Žaneta Svobonaitė, o leidinio dizaineris-maketuotojas – Rokas Gelažius.

Knyga išleista 2022 m. įgyvendinant Šilalės kultūros centro projektą, kuriam vadovavo šio centro folkloro kolektyvo „Veringa“ vadovė Jolanta Kažukauskienė, o projekto veiklas koordinavo Guoda Juškaitė. Projektą rėmė Lietuvos kultūros taryba, Šilalės rajono savivaldybė bei Šilalės kredito unija „Kreda“.

Knygą išleido asociacija „Slinktys“, spausdino įmonė „Booksfactory“.

Publikacijoje viešinamos dainos – iš knygos „Šilalės krašto dainos. Augin muni mažą“